

Fig. 1. Gudenåen ved Brestenbro set mod sydøst. Det nedbrudte kapel har ligget bag træerne til højre. Jesper Weng fot. 2001. – *The Gudenå river at Brestenbro, looking south east. The ruined chapel was behind the trees on the right.*

VOR FRUE †KAPEL VED BRESTENBRO

NIM SOGN

Ved overgangen over Gudenåen ved Brestenbro lå i senmiddelalderen et vejkapel (eller brokapel) med egen præst og kirkegård, indviet til Vor Frue. Det vigtige overgangssted benyttedes af rejsende mellem Horsens og Viborg, og her har været en bro i det mindste siden 1400-ernes begyndelse og før da et vadested, som arkæologisk kan føres tilbage til 1000-tallet.¹

Kapellet, der må være oprettet o. 1400, var ifølge et tabt dokument fra 1426 (registreret på Åkær slot 1591) grundlagt af biskop Bo

(1395-1423) og 'renoveret' af efterfølgeren, biskop Ulrik (1423-49).² Det er muligvis til dels oprettet for kongelige gaver til biskop Bo, idet et tingsvidne, udstedt på Nim herredsting 1467, bekræfter, at kong Erik (af Pommern) og dronning Margrete (1397-1412) af kronens gods gav en toft og en eng, som lå østen for præstegården i »Brøstænbrouff«.³ Kapellet, omtalt som Vor Frue i »Brøstænbro«, blev 1456 betænkt i Niels Gyldenstiernes testamente med en skilling grot.⁴ 1461 nævnes en præst, Jens Mortensen af Brestenbro,

Fig. 2. Fundamentet af kapellets formodede sydmur set fra vest. C. M. Smidt fot. 1917. – *The foundation of what was presumably the south wall of the chapel, seen from the west.*

og o. 1500 tales om et jordstykke syd for Vor Frue kapels gård i Brestenbro,⁵ måske den ovennævnte præstegård.

Kapellet må være nedlagt i forbindelse med reformationen. I de følgende århundreder benyttedes tomten som stenbrud, og i den folkelige overlevering huskedes stedet som 'den gamle kirkegård', der sattes i forbindelse med en *helligkilde*, Vor Frue kilde,⁶ nævnt i midten af 1700erne af både Hans de Hofman⁷ og Erich Pontoppidan.⁸

Kapellets *†bygning*, hvoraf der nu ikke er synlige spor, har ligget ca. 50 m syd for åens nuværende løb, vest for vejen og den tidligere Brestenbro kros bygninger. Nær tomten og næsten oven på denne er opført et nyere hus, Åvej 48. *Kirkegården*, der kunne påvises endnu i slutningen af 1800erne, blev 1895 beskrevet som en indhegnet plads, 3 til 4 skæpper land stor (dvs. knap en halv

tønde land eller 2–2.500 kvadratmeter), begrænset mod nord af engen. Ruinen lå nordligt på den indhegnede plads og var 'en større bygning' af teglsten, orienteret øst-vest, hvoraf der stadig sås mur, kalkstumper og tagsten.⁹

Efter at tomten længe havde været anvendt som stenbrud og til grustagning, hvorved et større antal skeletter var kommet for dagen, foretog Nationalmuseet 1917 en mindre *udgravning* ved C. M. Smidt.¹⁰ Tilbage var da kun den vestre del af et øst-vest orienteret fundament, der nok må opfattes som kapellets sydmur. Bygningen havde i det mindste været ca. 17 m lang og støttet af piller på sydsiden med en indbyrdes afstand af ca. 6 m. Fundamentet bestod af tre lag store kampesten uden bindemiddel; kun på opragende sten sås rester af kalkmørtel. Omkring fundamentet fandtes brokker af røde munkesten med målene

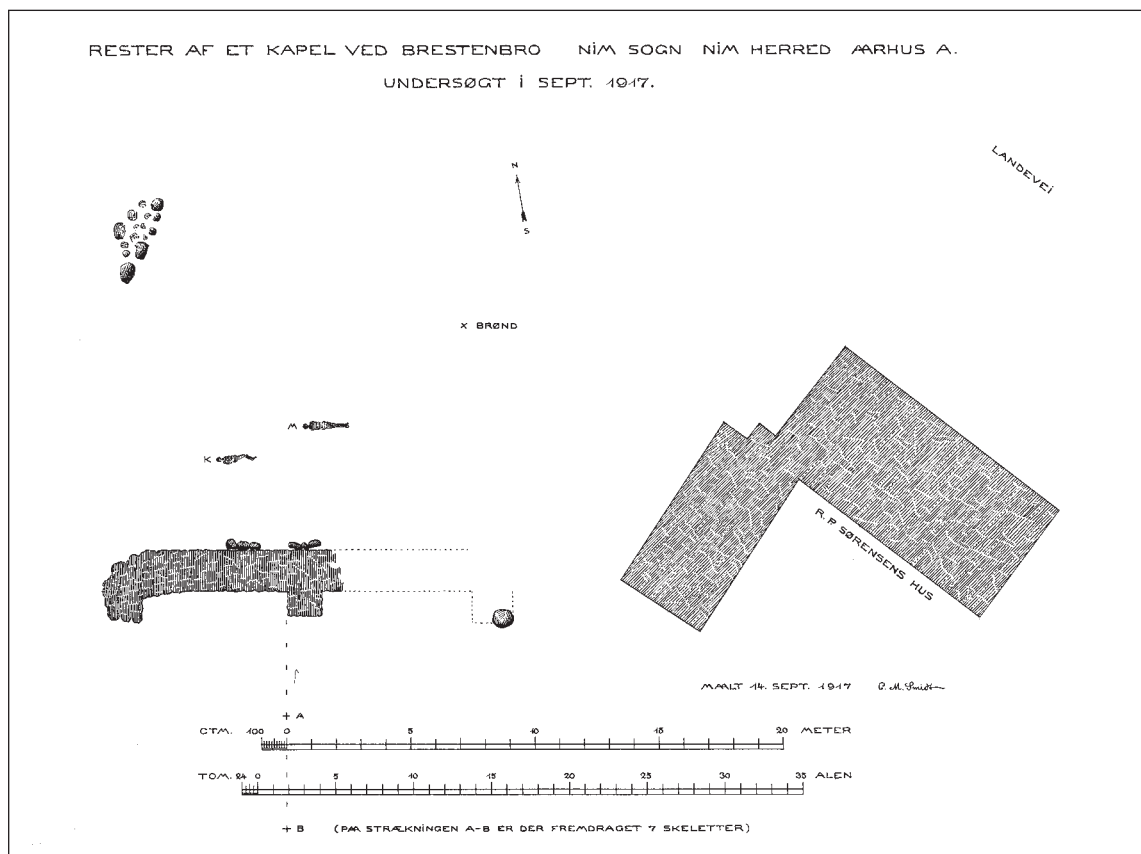

Fig. 3. Plan af kappellets bygningsrester samt af nærmeste omgivelser. Huset til højre er senere nedrevet. 1:300. Målt og tegnet af C. M. Smidt 1917. – *Plan of the chapel remains and closest surroundings 1917.*

28,5×13,5×9,5 cm. En samling kampesten ca. 10 m nord for den omtalte mur blev tolket som resterne af endnu et fundament til en i øvrigt ukendt bygning(sdel).

De mange *grave* i og omkring kapellet var orienteret med hovedet i vest. På et mandsskallet (på planen mærket M) fandtes en *sølvmonet*, slået efter 1405 af Erik af Pommern.¹¹ Mønten, en trepenning eller sterling, var nedlagt i munden på den afdøde og øjensynligt medgivet som 'færgepenge'.¹²

En romansk *døbefont* af granit, der indtil o. 1850 stod ved kroen, tjener siden 1933 som font i Sønder Vissing kirke (jfr. s. 3826 med fig. 24), efter at den i de mellemliggende år havde stået i en have i Føvling. Døbefonten, der i kroen brugtes som vandtrug, mentes at stamme fra Vor Frue kapel. Dette er dog tvivlsomt, idet fonten ikke kan være udført til kapellet, der – som det fremgår – er et

par århundreder yngre, og i øvrigt savnes belæg for, at kapellet har haft dåbsret.

En *indskriftsten*, fra 1736, af granit, er opstillet ved vejen foran den tidligere kro. Den afrundede marksten, ca. 0,7×0,7 m, er hugget plan på den ene side, hvor der med versaler er hugget navnene på forhenværende krofolk: »Maria Trige og H(ans) Wibye 1736«.¹³

Redaktion (2002) ved Niels Jørgen Poulsen, historisk indledning under medvirken af Lars Bisgaard.

¹ Anders Horsbøl Nielsen: Udgravninger ved Vor Frues kapel i Brestenbro, i Årsskrift for Brædstrupegnens Hjemstavnsforening 2000, s. 68-71. – Ved en udgravning på stedet 1998 fandtes foruden dybt nedskårne vejspor en stensat brønd.

² ÆldDaArkReg. II, s. 165 (A 471). Det omtales her som »Bröstrum bro capell«.

³ ÆldDaArkReg. V, s. 107.

⁴ DaMag. 3. rk. III, s. 299. Kapellet i Brestenbro er sammen med valfartskirken S. Søren i Rye den eneste gejstlige institution i Århus stift, uden for byerne, som fik gaver – muligvis et fingerpeg om stedets betydning.

⁵ Fru Eline Gøyes Jordebog, udg. af A. Thiset, 1892, s. 276.

⁶ Jfr. August F. Schmidt: Danmarks Helligkilder, 1926, s. 149 og Siegfred Svane: Danske Helligkilder, 1984, s. 238.

⁷ HofnFund. II, s. 263, IV, s. 759.

⁸ DaAtlas IV, 199.

⁹ Nissen Ramten: Helligkilder i Nørrejylland nr. 129. Manuskript i NM.

¹⁰ C. M. Smidt: Kapellet ved Brestenbro, i ÅrbÅrhSt. 1919, s. 123-41.

¹¹ Mønten er registreret i NM under indkomne genstande 1917 som D 9329. Den indgår siden 1988 i Møntsamlingen smst.

¹² Jfr. Keld Grinder-Hansen: Penge til færgemanden? Mønter i dødekulten, i NMArb. 1988, s. 115-26.

¹³ Hans Wibye fik bevilling som kroholder i Brestenbro 1730, jfr. efterladte notater ved Svend Nørregaard Hansen i Horsens Museum.

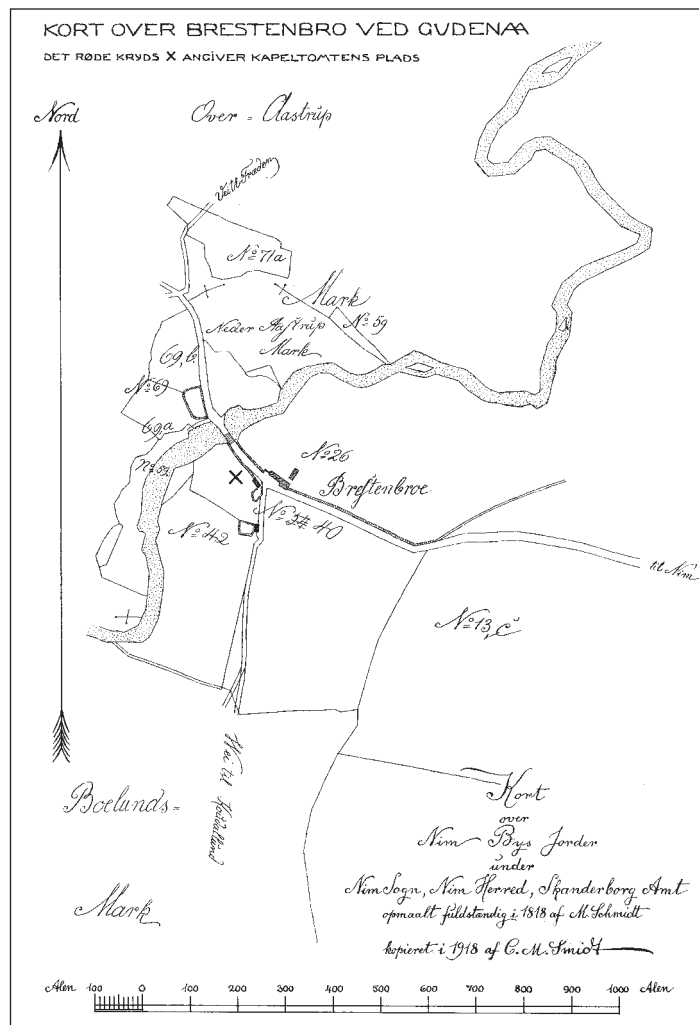

Fig. 4. Udsnit af matrikelkort 1:10.000 af Nim bys jorder, visende området omkring Brestenbro med kapeltomten angivet ved X. Målt af M. Schmidt 1818, tegnet af C. M. Smidt 1918. – Detail of land registry map 1818 of the lands belonging to the village of Nim, showing the area around Brestenbro with the chapel ruin marked by X.